

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2015 Yıl:3, Sayı:6
Sayfa:49-63

ISSN: 2147-8872

TATAR TÜRKÇESİNİN AĞIZLARINDA FİN-UGOR ALINTILARI

Ercan Alkaya*

ÖZET

Dil ilişkileri ve etkileşimleri, bir arada yasama sürecinin doğurduğu kaçınılmaz bir sonuçtur. Baştan beri bir arada yaşayan topluluklarda olduğu gibi, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan topluluklar daha sonra bir arada yaşama durumunda kalınca, birbirlerinin dillerinden etkilenmişler, karşılıklı kelime alışverişinde bulunmuşlardır.

İnsanlar topluluklar hâlinde yaşarlar. Toplu hâlde yaşayan insanlar arasında bildirişim kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Nitekim, dil de insanın bu ihtiyacından doğmuştur. Aynı toplumun üyeleri arasında iletişim ve bildirişim nasıl bir ihtiyaç ise; topluluklar, milletlerarası iletişim ve bildirişim de bir ihtiyaçtır. Tarihte aynı coğrafyayı paylaşan, iç içe ya da yan yana yaşayan topluluklar arasında, komşuluk, ticaret, turizm ve kültürel ilişkiler dolayısıyla dil ilişkileri de gerçekleşmiştir.

Bu makalede Tatar Türkleriyle Fin-Ugor halkları arasındaki dil ilişkisine değinilerek, Tatar Türkçesinin ağızlarında bulunan Fin-Ugor kökenli kelimeler ele alınmış ve dil ilişkileri bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Tatar Türkçesi ağızları, Fin-Ugor dilleri, alıntı, dil ilişkisi.

FINNO-UGRIC BORROWINGS IN TATAR TURKIS

ABSTRACT

Language relations and interactions are inevitable result of the process of living together. Like all societies, when different communities live together, they interact with each other and their languages influence each other borrowing lexicons.

People live in communities and communication is inevitable in that sense. Language has been born out of the communication need. just as a

---

• Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Öğretim Üyesi, alkaya16@gmail.com

communication is a must inside a community, it is a must for the communication between societies and nations. throughout the history, relationships such as trade, tourism, cultural affairs, and neighbourhood develop among societies living together or side by side sharing the same geography.

In this study, Finn-Ugor rooted words in Tatar Turkish sub-dialects have been elaborated and an evaluation based on language relationship has been conducted by touching upon language relationships between Tatar Turkish and Finn-Ugor nations.

Keywords: Turkish, Tatar Turkish sub-dialects, Finn-Ugor languages, loan words, language relationships.

Giriş

Bu makalede Tatar Türkleriyle Fin-Ugor halkları arasındaki dil ilişkisine değinilerek, Tatar Türkçesinin ağızlarında bulunan Fin-Ugor kökenli kelimeler ele alınmış ve dil ilişkileri bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Makaleye alınan kelimeler yalnızca **Tatar Tiliñ Dialektologik Süzliği** (TTDS I, TTDS II; Kazan 1969 ve Kazan 1993) adlı sözlüklerle sınırlıdır. İlgili alıntıların etimolojisine girilmemiştir. Mar. (Marice), Mord. (Mordvince), Udm. (Udmurtça) ve Ugor. (Ugorca) kısaltmalarıyla gösterilen ve ağız sözlüklerinde yer alan kelimeler dil ilişkisi bağlamında ele alınarak çeşitli yönlerden değerlendirilmiştir.

Dil ilişkileri ve etkileşimleri, bir arada yasama sürecinin doğurduğu kaçınılmaz bir sonuçtur. Baştan beri bir arada yaşayan topluluklarda olduğu gibi, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan topluluklar daha sonra bir arada yaşama durumunda kalınca, birbirlerinin dillerinden etkilenmişler, karşılıklı kelime alışverişinde bulunmuşlardır.

İnsanlar topluluklar hâlinde yaşarlar. Toplu hâlde yaşayan insanlar arasında bildirişim kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Nitekim, dil de insanın bu ihtiyacından doğmuştur. Aynı toplumun üyeleri arasında iletişim ve bildirişim nasıl bir ihtiyaç ise; topluluklar, milletler arası iletişim ve bildirişim de bir ihtiyaçtır. Tarihte aynı coğrafyayı paylaşan, iç içe ya da yan yana yaşayan topluluklar arasında, komşuluk, ticaret, turizm ve kültürel ilişkiler dolayısıyla dil ilişkileri de gerçekleşmiştir (Buran 2006-2007: 43-44).

Orta Asya'nın ve Rusya'nın Avrupa kısmı arasında olup asırlardır Orta Asya'nın Avrupa'daki uzantısı durumunda bulunan Tataristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'nun ortasında, İdil ile Kama nehirlerinin birleştiği noktada olup İdil-Ural adı verilen bölgede bulunmaktadır. Bu bölgeye günümüzde Türk ve Fin kavimleri ile Ruslar yerleşmişlerdir. Bugün İdil-Ural bölgesinde, Rusya Federasyonunun Volga Ekonomik bölgesini oluşturan üç Türk cumhuriyeti (Çuvaşistan, Tataristan, Başkurdistan), üç Fin cumhuriyeti (Mari-El, Udmurt ve Mordovya) ile sekiz idarî bölge/oblast (Orenburg, Ulyanovsk, Samara, Perm, Saratov, Penza, Nijni Novgorod, Kirov) yer almaktadır. Ayrıca Ural bölgesinde yer alan

Çelyabinsk ve Sverdlovsk oblastlarının ve Kuzeybatı bölgesinde yer alan Komi Cumhuriyeti'nin bir kısmı da bu bölgenin kapsamına girmektedir (Yiğit 2006: 73-74).

İdil-Ural bölgesi içinde bulunan üç Fin cumhuriyetinden Udmurt Cumhuriyeti Tataristan'ın kuzey/kuzeydoğusunda, Mari El Cumhuriyeti batı/kuzeybatısında, doğrudan sınırının bulunmadığı ve arada Çuvaşistan Cumhuriyetinin bulunduğu Mordva Cumhuriyeti ise batısında yer alır. Tatar Türkleri tarihî süreç içerisinde adı geçen Mari, Udmurt ve Mordvinlerle bir arada yaşamının getirdiği şartlar dolayısıyla sıkı ilişki içinde olmuşlardır. Bu Fin halkları bugün de Tataristan Cumhuriyeti içinde yaşayan nüfusu oluşturan etnik gruplar içinde yer alır. 2010 yılı nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu'nda yaşayan Tatarların toplam nüfusu 5.361.191'dir. Tatarların yaklaşık 4.500.000'i İdil-Ural'da yerleşmiştir. Tataristan Cumhuriyetinin toplam nüfusu ise 3.780.436'dır. Cumhuriyet içinde Tatarların nüfusu (kendini Kreşin olarak yazdıran 29.962 ve Bulgar olarak yazdıran 484 kişiyle birlikte) 2.043.017'dir. Böylece Tatarlar ülke nüfusunun % 54'ünü oluşturmaktadırlar. Ruslar ise 1.501.369 kişilik sayılarıyla ülke nüfusunun 39,7'sini oluşturmaktadırlar. Ülkede yaşayan diğer etnik grupların sayısı ve oranı şu şekildedir: Çuvaşlar 116.252 (% 3,1), **Udmurtlar** 23.454 (% 0,6), **Mordvinler** 19.156 (% 0,5), **Mariler** 18.848 (% 0,5), Ukraynalılar 18.241 (% 0,5), Başkurtlar 13.726 (% 0,4), Azeriler 9527 (% 0,3), diğerleri (nüfus sayımında milliyetlerini belirtmemişlerdir) 46.808 (% 1.2). Udmurt, Mordvin ve Mari gibi Fin-Ugor halkları Tataristan Cumhuriyeti'nde yaşadığı gibi, Tatarlar da adı geçen halkların adıyla anılan cumhuriyetlerde daha fazla sayıda yaşamaktadırlar. 2010 nüfus sayımı verilerine göre Udmurtistan Cumhuriyetinde 98.831 (% 6,7), Mordovya Cumhuriyeti'nde 43.392 (% 5,2), Mari Cumhuriyetinde 38.357 (% 5,8) Tatar yerleşik olarak yaşamaktadır (http://www.perepis-2010.ru/results_of_the_census/results-inform.php).

İdil-Ural bölgesinde yaşayan Fin kökenli topluluklar, Türk-Tatar topluluklarıyla çok yakın bir dostluk içinde yaşamaktadırlar. Bu dostluk yalnızca sosyal ve ekonomik alanla sınırlı kalmamış zamanla sıkı bir dil ilişkisi de oluşturmuştur. Bu Fin halklarının yerleşim alanlarını Türk-Tatar ve Çuvaşlardan ayırabilmek zordur. Birçok yerde Türk-Tatar ve Fin köyleri ortak bir cemaat oluşturur. Ayrıca bu bölgelerde Tatarlar, Çuvaşlar ve Fin halkları üzerinde kültürel bakımdan önemli bir ağırlık oluşturmuş, zamanla Fin halkları Tatarların dilinden ve dininden etkilenmişlerdir. Fin halklarıyla Tatarların yaşadığı bölgelerde, bu halklar % 90'a varan oranlarda Tatar Türkçesi öğrenerek Tatar geleneklerini benimsemişlerdir. Bilhassa Çarlık zamanında Çuvaşların ve Finlilerin Tatarlaşması ve İslam dinini benimsemeleri, netice olarak Tatar cemaatine mensup olmak suretiyle Ruslaştırmaya karşı koyma arzularından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla İdil-Ural bölgesindeki Türk-Tatarlar ve Fin halklarının bugün de birlik içinde olmalarında bu faktörün rolü de önemlidir (Gülensoy 2014: 43-44).

Ural dilleri ailesi Fin-Ugor ve Samoyed dilleri ile birlikte bir dil ailesidir. Ural Dilleri, Kuzey Avrasya'da Slav, Baltık, Türk, Germen dillerinin de yaygın olduğu bir bölgededir. Burası Karpatlarla (Macar dili) çevrili Fin-İskandinav ve de Pribaltık (Saam, Fin, Eston ve küçük Pribaltık-Fin Dilleri) bölgesi; Rusya Federasyonu'nun (Volga ve Ural dağlarının devamında Mari, Erzya-Mordva ve Mokşa-Mordva, Komi-Zıryan, Komi-Perm ve Udmurt,

Nenets dilinin bir kısmı) kuzeydoğu Avrupa bölgeleri ve Kuzeybatı Sibir (Ural dağlarından Hatangi'ye kadar yani orta ve güney Obi ve Yamal yarım adasının devamından Taymır yarımadasının (Mansı, Hantıy, Nenets, Enets, Nganasan ve Selkup dilleri) doğu bölgelerine kadar olan bölgeleri içine almaktadır (Yazıki Mira 1993: 7).

Bernard Comrie, Ural dil ailesini Samoyet ve Fin-Ugor dilleri olmak üzere başlıca iki ana gruba ayırır ve şu şekilde gösterir:

Ural Dilleri

1. Samoyet Dilleri

- Kuzey Samoyetik Diller:** Nenet (Yurak Samoyetik)
Enets (Yenisey Samoyetik)
Nganasan (Tavgi Samoyetik)
- Güney Samoyetik Diller:** Selkup (Ostyak Samoyetik)
Kamas (Sayan Samoyetik)

2. Fin-Ugor Dilleri

- Ugor: Macarca
Ob'-Ugor: Xantı (Ostyak)
Mansı (Vogul)
- Fin-Permik: Permik: Komi (Zyryan): Komi (Zyryan)
Komi-Permyak
Udmurt (Votyak)
- Fin-Volga: Volga: Mordva: Erzya-Mordva
Moksha-Mordva
Mari: (Cheremis): Doğu Mari Ovaları
Mari Tepesi
- Lapp
- Balto-Fin: Fince
Karelian
Ingrian (Izhora)
Veps
Vot
Estonyaca

Liv

Fin-Ugor dillerinin Fin-Perm kolundaki Udmurtça ile Fin-Volga kolundaki Mordvince ve Marice Tatar Türkçesinin yoğun ilişkide bulunduğu dillerdir (Comrie 1981: 94). Ural dillerinin bu üç alt kolunun konuşurları, coğrafi olarak Çuvaş ve Tatarlarla komşu olarak bulduklarından bu Türk lehçelerinden yoğun bir biçimde etkilenmişlerdir (Comrie 1981: 102).

Dil ilişkileri tek taraflı değildir. Çeşitli sebeplerle bir arada yaşayan ve dil ilişkisinde bulunan topluluklar karşılıklı olarak birbirlerinin dillerinden ödünçlemeler yaparlar. Bu ödünçlemelerin miktarı ve oranı dil ilişkilerindeki etkileşmenin yönüne göre; üst katman-alt katman, yöneten- yönetilen, merkez-taşra, güçlü-zayıf, üreten-tüketen durumuna göre değişiklik gösterir. **Tatar Tili'nin Dialektolojik Süzliği** ile sınırladığımız çalışmada Fin-Ugor dillerinden Tatar Türkçesine geçen 133 alıntı kelime bulunmaktadır. Bu kelime sayısının farklı ve daha çok olduğu da bir gerçektir. Ancak Tatar Türkçesinden Fin-Ugor dillerine geçen kelimelerin çok daha fazla olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Fin kavimleri, tarihin her döneminde bir veya birkaç Türk kavminin komşuluğunda yaşamıştır. Bugün Hint-Avrupa dillerinin arasında kalan Fince ve Macarca yanında, diğer Ural dillerinden birini konuşan halkların tamamı Türk halklarına komşu olarak yaşar (Karaağaç 2015: 78). İdil-Ural bölgesindeki Türk halkları tarihî gelişim süreçlerinde özellikle Udmurt, Mari ve Mordva gibi Fin-Ugor halkları ile sıkı bir ilişki içerisinde olmuşlardır. Bunların uzun yıllar süren politik, ekonomik ve kültürel ilişkileri hayatın her alanında dillerin söz varlığına yansımış, ayrıca onların etnik özelliklerine de tesir etmiştir. Türk halkları ile Fin-Ugor halkları arasındaki ilişkilerle ilgili meselelere yerli ve yabancı birçok linguist temas etmiştir. Daha çok Mari ve Udmurt, daha az olarak da Mordva dillerindeki Türkçe alıntılar üzerine çalışılmıştır. Türkçe, büyük oranda Mari ve Udmurt dillerini etkilemiştir. Mari dilindeki Türkçe etkisi Udmurt diline göre oldukça fazladır. N. İ. İsenbayev, İ. V. Tarakanov, N. V. Butılov gibi araştırmacılar, Mari dilinde 3000'den fazla Tatarca kelime, Udmurtçada yaklaşık 2000, çağdaş Mordva dilinde ise yaklaşık 400 Türkçeden alıntı sözcük tespit etmişlerdir. Fin-Ugor dillerinde muhtemelen Türkçe alıntılarının sayısı daha da çoktur. Fakat öyle görünüyor ki geç dönemlerde sosyal ve tarihî şartlar sebebiyle bu sözcükler dilden atılarak Rusça kelimelerle değiştirilmiştir (Nasipov 2010: 3). L. Ş. Arslanov, D. v. Bubrix, N. V. Butılov, İ. S. Galkin, N. İ. İsenbayev, V. K. Kelmakov, K. E. Maytinskaya, B. A. Serebrennikov, İ. V. Tarakanov, T. İ. Teplyaşina vd. gibi bilim adamları Türkçe alıntıları, Fin-Ugor dillerinde dilin bütün aşamalarında incelenen çok sayıda örneklerle ortaya koymuşlardır. Ancak Tatar Türkçesindeki Fin-Ugor alıntılar için durum farklıdır. Bu alandaki çalışmalar yetersizdir. Türkolojide bu mesele ve Fin-Ugor biliminde yalnızca bilimsel makaleler ve tezler şeklinde ele alınmış veya onlar hakkında Fin-Ugor dillerindeki Türkizmlerin incelenmesiyle sınırlı kalmıştır (Nasipov 2010: 3).

TTDS I ve TTDS II'den tespit ettiğimiz ve madde başı olarak aldığımız 133 kelime bulunmaktadır. Tatar Türkçesinin ağızları Orta (Kazan), Batı (Mişer) ve Doğu (Sibirya) olmak üzere üç büyük gruba ayrılır (Alkaya 2014: 258). Ancak, Tatar Tili'nin Dialektolojik

Süzlüğü (1969, 1993) adlı esere Doğu (Sibirya) grubu ağızlarından kelimeler dahil edilmemiştir. Bu sebeple ilgili çalışmalarda Fin-Ugor alıntıları yalnızca Orta (Kazan) ve Batı (Mişer) ağız gruplarından derlenmiştir. Bu kelimeler ait olduğu Fin-Ugor diline ait kısaltmayla gösterilmiş, Tatar Türkçesinin hangi ağızında geçtiği belirtilerek kelimenin anlam/anlamları da verilmiştir. Ayrıca ağızlarda farklı ses özelliklerine sahip olan kelime ayrı bir madde başında gösterilmemiş, aynı madde başına alınmıştır:

1. **Ad'a/Ad'i/Adci/Eci** (<Mord. TTDS I, 21, 22, 551): *M.-Kar.* Anne
2. **Akılı** (<Mord. TTDS I, 31): 1. *M.-Kar.* Kaynananın kız kardeşinin gelinlere seslenme, hitap sözü, 2. *Çst.* Kendinden genç kişilere sevgi sözü.
3. **Akil't'ılatu/Akılıçkılaw** (<Udm. TTDS II, 24): *Glz.* Yorucu, usandırıcı, bezdirici.
4. **Aklıs** (<Udm. TTDS II, 23): *Glz.* Yorucu, bezdiren.
5. **Analtlaw** (<Udm. TTDS II, 28): *Glz.* Bir yerde bırakmak, kaybetmek.
6. **Avan'i** (<Mord. TTDS I, 19): *M.-Kar.* Küçük görümce, kocanın küçük kız kardeşi.
7. **Away/Avay** (<Mord. TTDS I, 19): *M.-Kar.* Gelinin kaynanasına seslenme, hitap sözü.
8. **Awkay** (<Mord. TTDS I, 55): 1. *M.-Kar.* Anneanne.
9. **Ayka** (<Udm.?. TTDS I, 27): *Nokr., Glz.* Ana baba yurdu, doğulan yer.
10. **Bargaz** (<Udm. TTDS I, 70): *Glz.* Yalnız, doğum yapmamış hayvan için kullanılır.
11. **Beji/Bej'i/Peci** (<Ugor. TTDS II, 256): *Gey., Zlt., Minz., Strl.* Kendir bitkisi.
12. **Bgor** (<Udm. TTDS I, 75): *Nokr.* Yumak.
13. **Bırı** (<Udm. TTDS I, 100): *Glz.* Yer çileği.
14. **Bırı** (<Udm. TTDS I, 109): 1. *Böri., Minz., Gey., K.-Uf.* Tabure, 2. *M.-Kar., İçk.* Sandalye.
15. **Boco** (<Udm. TTDS II, 56): *Glz.* Kreşin Tatarlarında 21-28 Haziran ve 21-28 Aralık tarihlerinde çeşitli kıyafetler, hayvan postları giyip maske takarak yapılan Noel ile yılbaşı arasındaki bayram, şölen.
16. **Boju/Böcü/Poju/Pıju/Pıcu/Pejü/Pezü/Pecü/Bojow/Bıju** (<Ugor. TTDS I, 90, 107, 342, 348, 351, 353; TTDS II, 56, 63, 252, 257): 1. *Gey., İçk., Bayk., Srg., Çst., Çpr., Ornb., Lmb., Zlt., T. Y.-Trh., Minz., Strl., Mel., Kuzn.* Solmak, kurumak, 2. (Bıju) *Glz.* Bahçe kenarlarında yetişen ot.
17. **Büken/Pükin** (<Udm. TTDS II, 72, 257): *T. Y.-Trh., Zlt., Glz.* Sandalye, tabure.
18. **Çuka** (<Mar.?. TTDS II, 357): *Srg.* Tepenin başı, zirvesi.
19. **Çulun** (<Udm. TTDS II, 358): *Glz.* Otluk, ahırda ot konulan yer.
20. **Çüneri** (<Udm. TTDS II, 370): *Trbs.* Örumcek.
21. **Epikur** (<Udm. TTDS II, 390): *Glz.* Gevrek.
22. **Gomo** (<Udm. TTDS I, 118): *Nokr., Glz.* Her türlü saplı bitki.
23. **Gunyılatu** (<Udm. TTDS I, 119): *Glz.* Bıktırmak, bezdirmek, usandırmak.
24. **Jımırıs** (<Udm. TTDS II, 92): *Glz.* Kuvvet, güç, enerji.
25. **Kakra** (<Mord. TTDS I, 226): *Tmn.* Avlu.
26. **Kal'aga/Kelige** (<Udm. TTDS I, 227, 268; TTDS II, 194.): *Glz., Gey., Böri.* Turpgillerden, kökü yenilen şalgama benzer bitki.

27. **Kayta** (<Udm.?. TTDS I, 226): *Nokr., Glz.* Odun.
28. **Kerkiş** (<Mord. TTDS II, 196): *Zlt.* 1. Ayakkabı, çarık bağı, 2. Bağ, ince ip.
29. **Kičtun** (<Udm. TTDS II, 94): *Kaz. Ar.-Krş.* Ölülere anmak için toplanma, meclis..
30. **Kıl** (<Udm. TTDS I, 236): *Nokr.* Saç kepeği.
31. **Kıl ... Kıl** (<Mord. TTDS II, 171): *M.-Kar.* İster ... ister.
32. **Kilem/Kilim** (<Udm. TTDS I, 236, 245): *Nokr., Glz.* Kendir bitkisi.
33. **Korkaprun** (<Udm. TTDS II, 177): *Glz.* Ev toyu, yeni yapılan ev için düzenlenen kutlama.
34. **Kiriç** (<Udm.?. TTDS I, 236): *Nokr., Glz.* Kir.
35. **Kozgo/Közgö** (<Udm.?. TTDS I, 250, 273): *Glz.* İbik.
36. **Köcök** (<Mar. TTDS II, 202): *Ber.* Çeyiz.
37. **Kuçkuk** (<Udm. TTDS I, 259): *Nokr., Glz.* Sivrisinek.
38. **Kukçalaw** (<Udm.+T. law. TTDS I, 255): *Nokr.* Gagalamak.
39. **Kukşa** (<Mar. TTDS I, 255): 1. *T.Y.-Krş.* Saçsız, kel, 2. Nadasa bırakılmış, ekilmemiş, boş.
40. **Kusıl** (<Udm. TTDS I, 258): *Glz.* Ağaç kazıklarını sağlamlaştırmaya yarayan ip veya tel.
41. **Kuşu** (<Udm. TTDS I, 259): *Nokr., Glz.* Saksığan.
42. **Kutır** (<Udm. TTDS I, 258): 1. *Nokr., Glz.* Dönemeçli, dolambaçlı. 2. Etrafını sarma, çevirme.
43. **Kutırlaw** (<Udm.+T. law TTDS II, 183): *Glz.* Bahçenin etrafını sarma, çevirme, parmaklık yapma.
44. **Labra/Lapır** (<Mar. TTDS II, 210, 212): *Kaz. Ar.-Döb., Gey.* Pasaklı, düzensiz.
45. **Laçaq** (<Udm. TTDS II, 212): *Kaz. Ar.-Döb.* 1. Akla uygun, yakışık alan, iyi, 2. Güzel, hoş.
46. **L'akit** (<Udm. TTDS I, 289): 1. *Nokr., Glz.* Tam, tastamam. 2. Uygun, yaraşır.
47. **L'akıtsız** (<Udm.+T. sız TTDS I, 289): *Nokr., Glz.* Uygunsuz, yakışiksiz, yersiz.
48. **Lap** (<Mar. TTDS I, 289): *Kaz. Ar.-Bl.* Eşit, denk.
49. **Lapa** (<Udm. TTDS II, 211): *Çst.* Yatay.
50. **Lapama/Lapamşa** (<Mord. TTDS I, 290): *Hvl., Kmşl.* Çok büyük, kocaman.
51. **Lapaqay/Lapakay** (<Ugor. TTDS II, 211): *Minz., Krgl., Strl.* Bodur, alçak.
52. **Lastıraw** (<Mar. TTDS I, 290): *Gey.* Asılı durmak, salınmak.
53. **Lawır** (<Udm. TTDS II, 210): *Glz.* Gözde çıkan arpacık.
54. **Lawse** (<Mord. TTDS I, 288): *M.-Kar.* Dolap rafı.
55. **Lele(y)** (<Mord. TTDS I, 294): *M.-Kar.* Ağabey.
56. **Lelkakay** (<Mord. TTDS I, 294): *M.-Kar.* Ağabey, yaşı büyük erkek.
57. **Lep** (<Udm. TTDS I, 294): *Glz.* Boş.
58. **Lepek** (<Mar. TTDS II, 215): *Böri., Minz., Abdl., Trbs., Bayk.* Yassı, bodur, alçak.
59. **Lepene** (<Mord. TTDS I, 295): *M.-Kar.* Dolap rafı.
60. **Logı** (<Udm. TTDS I, 292): *Glz.* Dulavrat otu.

- 61. Lomok** (<Udm. TTDS II, 213): *Glz.* Yuvarlanmış ovmaç.
- 62. Maçtalaw** (<Udm. TTDS II, 221): *Glz.* Üst üste yığmak, toplamak.
- 63. Majis** (<Udm. TTDS I, 296): *Nokr.* Tırmık.
- 64. Makşu** (<Ugor. TTDS I, 298): *Hvl.* İçi boşalmak, yumuşamak.
- 65. Mal'** (<Ugor. TTDS I, 298): *Gey.* Çam çileği.
- 66. Mar** (<Mord. TTDS II, 219): *Hvl.* Vahşi hayvan yuvası, in.
- 67. Mara** (<Mord. TTDS II, 219): *T. Y.-Trh.* Yokuş, tepe üstü, yamaç yer.
- 68. Maznas/Maznaç** (<Mord. TTDS I, 296): *M.-Kar.* (Kadının) Kocasının en küçük erkek kardeşi.
- 69. Mıkşu** (<Ugor. TTDS II, 227): *Kars.* Kurumak, solmak, içi geçmek
- 70. Mis** (<Udm. TTDS I, 305): *Nokr.* Dişi hayvan (keçi, koyun hakkında).
- 71. Moşi/Mışi/Moşiy/Mışiy** (<Ugor. TTDS I, 307, 311; TTDS II, 225, 228): *Çst., Zlt., Minz.* Avrupa musu, mus geyiği.
- 72. Moško** (<Udm. TTDS II, 225): *Glz.* 1. Ak ağaç kabuğundan yapılan kova, 2. Çocuğu sırtta taşımak için ak ağaç kabuğundan yapılan beşik.
- 73. Moško/Mışki/Mışqi** (<Mord. TTDS I, 307, 311; TTDS II, 225, 228): *Hvl., Kuzn., Tmn., Lmb., Çst., Ornb.-Miş., Strl., Minz., Kars.* 1. Kendir bitkisi, 2. Lendir lifi, ipliği, 3. Kendir bitkisinin sapı.
- 74. Möcö** (<Mar. TTDS I, 317): *Gey.* Ahududu.
- 75. Mul'/Mülüm** (<Ugor. TTDS I, 309, 318): *Minz., Gey.* Gövdesi kesilmiş ağaç kütüğü.
- 76. Narvu/Narwu** (<Mord. TTDS I, 319): 1. *Lmb., Hvl., Srg.* Yemeğin lezzetini alması için pişirildiği kabın içinde bekletilmesi, 2. *Srg.* Şekerleme yapmak, kestirmek.
- 77. Nudılaw** (<Udm. TTDS I, 321): *Nokr.* Temel atma, kurma.
- 78. Nurdı** (<Udm. TTDS I, 322): *Glz.* Biçildikten sonra aynı kökten çıkan yeni ekin, filiz.
- 79. Oko** (<Mar. TTDS I, 326): *Nokr.* Yok, hayır, gerekmez.
- 80. İştirneç** (<Mord. TTDS I, 535): *M.-Kar.* Kocanın kız kardeşi, görümce.
- 81. Pacila-/Pacila-/Pazilan-** (<Mord. +T. la-n- TTDS II, 242, 244) *Strl., Lmb.* Kendir ipi, lifi haline gelme/getirme.
- 82. Pakaraç** (<Mord. TTDS I, 332): *M.-Kar.* Kurbağa yavrusu, iribaş.
- 83. Pakış/Pıkış** (<Mord. TTDS I, 332, 348): *Çpr.* Fındık kümesi.
- 84. Paŋgı/Peŋgı** (<Mord. TTDS I, 335; TTDS II, 257): *Tmn., Srg., Kürş.* Mantar.
- 85. Papa** (<Udm. TTDS I, 333): 1. *Glz.* Böcek, 2. Küçük kuş.
- 86. Pazi/Paçi/Paci/Pizi/Pezi/Pezi/Peci/Pazi/Peji** (<Mord. TTDS I, 331, 334, 338, 351, 353; TTDS II, 241, 255): *Tmn., Kuzn., Lmb., Kurg-Miş., Srg., Çpr., Çst., Mel., Bayk., Strl., Zlt.* Kendir bitkisi.
- 87. Pecilık** (<Ugor. peci+T. +lık TTDS II, 257): *Kld.* Harman yeri.
- 88. Pejilenü** (<Ugor. TTDS II, 256): *Kars.* Ekşimek (süt ürünleri için).
- 89. Pendırve** (<Mord. TTDS I, 352): *M.-Kar.* Erkeğin annesinin kız kardeşleri.

- 90. Pen'ï** (<Mord. TTDS I, 352): *Kas.* Mantarın kurutulmuş olarak hazırlanan bir türü.
- 91. Petre/Petïri** (<Udm. TTDS I, 353; TTDS II, 256): *Glz.* Tavan arası, çatı arası.
- 92. Pıdı** (<Udm. TTDS I, 348): *Nokr.* Çayın dibi, posası.
- 93. Pırı** (<Udm. TTDS I, 350): *Nokr.* Çay tanesi.
- 94. Pırn'ıtu** (<Mord. TTDS II, 254): *Kars.* Kartopu bitkisini şekerle tatlandırmak.
- 95. Pırtus** (<Udm. TTDS I, 349): *Glz.* Evlenmek, kocaya gitmek.
- 96. Pışkıpankı** (<Mord. TTDS I, 351): *Ornb.-Miş.* Mantar.
- 97. Pi** (<Udm. TTDS I, 338): *Nokr.* Birinin çocuğu, oğlu ya da kızı.
- 98. Pıgun** (<Udm. TTDS I, 338): *Nokr.* Kuş tüyü.
- 99. Pilmin** (<Ugor. TTDS II, 247): *Bayk.* İçine et, kıyma, sebze vb. konularak yapılan bir tür börek.
- 100. Pıma/Pıyma/Bıyma** (<Ugor. TTDS I, 339, 348; TTDS II, 63, 247.): *Böri., Minz., Bayk., Ornb., Ornb.-Miş, İçk., Tpk., Zlt., Trbs., Strl.* Keçe çizme.
- 101. Pımaçı** (<Ugor. pıma+T. +ç1 TTDS II, 247): *Trbs.* Keçe çizme yapan, keçeci.
- 102. Pımakat** (<Ugor. pıma+Rus. kat TTDS II, 247): *Zlt.* Keçe çizme yapan, keçeci.
- 103. Pırmin/Pırmen** (<Ugor. TTDS I, 340; TTDS II, 248): 1. *T. Y.-Trh., Çst., Kaz. Ar.-Mam.,* Patatesli börek, 2. *Mel.* Et suyuna pişirilen çorbalı bir mantı.
- 104. Pızıl/Pıcıl** (<Mord. TTDS I, 338; TTDS II, 247, 250): *Lmb., Kuzn., Tmn., Kars.* Üvez, üvez ağacı.
- 105. Pokmar/Pukmar/Pupmar/Putmar/Put'mar/Put'ımar/Putmer** (<Mord. TTDS I, 342, 344, 346, 347; TTDS II, 252): 1. *Tmn., M.-Kar., Lmb., Kuzn., Kars., Srg., Strl., Minz.* Dolap rafı, 2. Birinin sürekli uğrak mekânı, yeri.
- 106. Por'n'u/Pır'n'u/Pırn'u/Pırn'ıgu** (<Mord. TTDS I, 342, 349; TTDS II, 254): 1. *Kuzn., Lmb., Hvl.* Yemeğin lezzetini alması için pişirildiği kabın içinde bekletilmesi, 2. *Kuzn., Hvl., Mel.* Kokuşmak, küflenmek, 3. *Kuzn., Hvl.* İçi geçmek, pörsümek, 3. *Mel.* Sıcaktan bunalmak.
- 107. Pıtıy/Pıtıy/Pıt'i/Pötıy** (<Mord. TTDS II, 245, 255, 257): *Böri., Zlt., Çst., Çpr., Strl., Hvl., Lmb., Kars.* 1. Meme (hayvan için), 2. Meme, göğüs, 3. Meme ucu.
- 108. Pu(s)'ay/Pus'çay** (<Mord. TTDS I, 346): *M.-Kar.* Dede.
- 109. Puçı** (<Udm. TTDS II, 253): *Kaz. Ar.-Krş.* Söğüt.
- 110. Pukıl'** (<Mord. TTDS I, 345): *Lmb., Çpr., Mel.* 1. Küp şeklinde parça, 2. Parça, kesek, 3. Çile, tura, 4. Şiş, kabarcık.
- 111. Pukıl'len-** (<Mord. +T. +len-. TTDS II, 251): *Tmn.* Şişmek, kabarmak.
- 112. Puyı** (<Udm. TTDS II, 251): *Glz.* 1. Lamba şişesi, 2. Kaz kovuğu.
- 113. Qılıq** (<Udm. TTDS II, 147): *qılıq tawıq T. Kam.-Krş.* Kuluçkaya yatmış tavuk.
- 114. Qını** (<Udm.?. TTDS I, 218): *Nokr.* Vaşak.
- 115. Quclı** (<Udm. TTDS I, 213): *Nokr., Glz.* Karınca.
- 116. Sayqıt** (<Udm. TTDS I, 358): *Glz.* Serin, soğukça.
- 117. Sewıre/Sewre/Sewrı** (<Udm. TTDS I, 384, 386; TTDS II, 279): *Nokr., Glz.* Kayın ağacının kabuğundan yapılan ve içerisine yoğurt konulan küçük kova.

- 118. Sıkışı** (<Udm. TTDS I, 366): *Nokr., Glz.* Yuvarlak, tüm (ekmek hakkında).
- 119. Sırek/Sırık/Sirek** (<Udm. TTDS I, 367, 370, 371): 1. *Glz., Nokr.* Kavşak, 2. *Glz.* Köşe, 3. *Glz.* Taraf, kenar.
- 120. Sübet** (<Udm. TTDS I, 388; TTDS II, 281): *Nokr., Glz.* 1. Çocuğun doğumundan sonra yapılan toy, kutlama, 2. Yeni yapılan ev için düzenlenen kutlama.
- 121. Süreke** (<Mar. TTDS I, 390): *Kaz. Ar.-Krş.* Etrafı süslü şeritlerle bezenmiş başlık.
- 122. Şabalka** (<Udm. TTDS I, 509): *Nokr.* Yemek kepçesi.
- 123. Şiñğıl** (<Udm. TTDS II, 376): *Glz.* Yanlış.
- 124. Şilip** (<Udm. TTDS I, 514; TTDS I, 374): *Nokr., Glz.* Yonga, kıymık.
- 125. Şuji** (<Udm. TTDS II, 376): *Glz.* Ağız sütü.
- 126. Şura** (<Udm. TTDS I, 517): *Nokr.* Hindi.
- 127. Toq'ma/Tuqma** (<Udm. TTDS I, 416, 424): *Nokr.* 1. Saçma sapan (söz), 2. Temiz, pak.
- 128. Töniy** (<Ugor. TTDS II, 320): *Gey.* Pamukla sırmalanıp dikilen ayakkabı.
- 129. Vreş** (<Mord. TTDS I, 113): *M.-Kar.* Ağabeyin karısı, yenge.
- 130. Yumal** (<Udm. TTDS I, 177): 1. *Nokr., Glz.* Tatlı, tuzsuz, 2. Az, kolay.
- 131. Zelke** (<Udm. TTDS I, 141; TTDS II, 95): *Nokr., Glz.* Sığırcık.
- 132. Zıbit** (<Udm. TTDS I, 138): *Nokr.* Mütevazı, mazbut, sabırlı.
- 133. Zupıt** (<Udm. TTDS II, 94): Zupıt it- *Glz.* Buruşturmak.

Yukarıda ele alınan söz varlığı unsurlarına bakıldığında madde başı olarak alınan Fin-Ugor kökenli 133 kelimenin Tatar Türkçesi ağızlarında bulunduğu görülmektedir. Bu 133 kelimedenden 71'i Udmurt, 36'sı Mordva, 10'nu Mari diline aittir. 16 kelime ise genel olarak Ugor diye kaydedilmiştir. Madde başı olan kelimenin bazen birkaç Tatar ağızında bulunduğu hesaba katıldığında bu 133 kelimenin, Tatar Türkçesine ait iki bölge ağızında 254 kez geçtiği görülmektedir. 254 kelimenin 149'u en büyük ağız bölgesini oluşturan Orta Ağız (Kazan) grubunun ağızlarında bulunmaktadır. 105 kelime ise Tatar Türkçesinin bir diğer ağız grubunu oluşturan Mişer (Batı) grubu ağızlarında görülmektedir. Buna göre Fin-Ugor kökenli alıntılarının % 58.66'sı Orta (Kazan) ağız bölgesi ağızlarında, % 41.34'de Mişer (Batı) grubu ağızlarında yer almaktadır.

Orta (Kazan) ve Batı (Mişer) ağız gruplarına ait toplam 39 ağızda (Orta 23, Batı 16 ağız) alıntı kelime tespit edilmiştir. Her kelime, her ağızda aynı oranda değildir. Bazı ağızlarda alıntılarının sayısı fazla iken bazı ağızlarda çok azdır. Buna göre 254 kelimenin dağılımı şu şekildedir:

Orta (Kazan) Ağız grubunda yer alan 149 kelimenin dağılımı:

Orta Kazan ağız grubunun 23 ağızında alıntılara rastlanmıştır: Glazov 52, Nokrat 34, Perm 10, Minzele 10, Zlatoust 9, Böri 5, Tav Yağı Tarhan 4, Turbaslı 4, İçkin 3, Kazan Ardı Kreşinleri 3, Orenburg 2, Kazan Ardı Döbyaz 2, Abdullin 1, Berengi 1, Krasnoufim 1, Kasım 1, Kazan Ardı Baltaç 1, Kazan Ardı Mamadış 1, Kamışlı 1, Kargalı 1, Tüben Kama Kreşinleri 1, Tav Yağı Kreşinleri 1, Tipikey 1.

Batı (Mişer) Ağız grubunda yer alan 105 kelimenin dağılımı:

Batı (Mişer) ağız grubunun 16 ağızında alıntılara rastlanmıştır: Mordva-Karatay 18, Lembre 10, Sterlitamak 9, Hvalın 9, Çıstay 8, Kuznetsk 8, Temnikov 7, Sergaç 7, Karsun Köyü 7, Melekes 6, Baykıbaş 5, Çüpreli 5, Orenburg Mişer ağızı 3, Kalda Köyü 1, Kurgan Mişer ağızı 1, Kürşi 1.

Yapı bakımından alıntılar

Makalede ele aldığımız 133 kelimedenden 125'i doğrudan ilgili dillerden alıntılanırken 7 kelime ise alıntı dildeki kelimeye Türkçe ek getirilerek oluşmuştur. Özellikle isimlere yapım eki getirilerek oluşturulan fiiller ile yine yapım ekleriyle türetilen isimler bu şekildedir: **Kukçalaw** (<Udm.+T. la-w. TTDS I, 255): *Nokr.* Gagalamak.; **Kuturtlaw** (<Udm.+T. law TTDS II, 183): *Glz.* Bahçenin etrafını sarma, çevirme, parmaklık yapma.; **L'akıtsız** (<Udm.+T. sız TTDS I, 289): *Nokr., Glz.* Uygunsuz, yakışsız, yersiz.; **Pacila-/Pacila-/Pazilan-** (<Mord.+T.+la-n- TTDS II, 242, 244) *Strl., Lmb.* Kendir ipi, lifi haline gelme/getirme.; **Pecilik** (<Ugor. peci+T. +lık TTDS II, 257): *Kld.* Harman yeri.; **Pimaçı** (<Ugor. pima+T. +çı TTDS II, 247): *Trbs.* Keçe çizme yapan, keçeci.; **Pukıl'len-** (<Mord. pukıl'+T. +len-. TTDS II, 251): *Tmn.* Şişmek, kabarmak.

Bir kelime ise Ugorca kelime ile Rusça ekin birleşmesinden oluşmuştur: **Pimakat** (<Ugor. pima+Rus. kat TTDS II, 247): *Zlt.* Keçe çizme yapan, keçeci.

Söz varlığı bakımından alıntılar

Tatar Türkçesi ağızlarındaki Fin-Ugor kökenli alıntılar kendi içerisinde oldukça genel bir tasnif yapılarak başlıca dokuz başlık altında verilmiştir. En fazla alıntı; ev, yiyecek, giyim günlük yaşam, tabiat, ağaç, bitki, meyve, sebze, hayvanlar, insanların ve nesnelere çeşitli özelliklerini gösteren sıfatlar ve çeşitli fiillerden oluşmaktadır. Bu kelimeler de temel kelimelerden çok kültür kelimeleri şeklindedir. Ancak söz varlığının çeşitli alanlarına ait olan bu kelimelerin ağızlarda bulunma oranı farklıdır. Her kelime, her ağızda görülmediği gibi, bazı kelimeler ise bir ağızda hatta bir kez geçmektedir. Meselâ temel kelime olarak kabul edilen akrabalık adlarıyla ilgili on üç kelimedenden on ikisi Batı (Mişer) grubu ağızlarından olan Mordva-Karatay ağızında tespit edilmiştir*. Zaten Mordva-Karatay ağızı, Orta (Kazan) ağız grubuna dahil olan Glazov ve Nokrat ağızlarıyla birlikte en fazla alıntının bulunduğu ağızlardır. Bu üç ağızdaki alıntı sayısı 104'tür. Dolayısıyla 254 kelimenin yaklaşık % 41'i bu üç ağızda bulunmaktadır. Alıntıları çeşitli başlıklar altında topladığımızda şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır:

* Günümüzde Tataristan'ın Kama Tamagı Rayonu'nun Mordva-Karatay, Şerşalan ve Menzitovo köylerinde yaşayan ve Mişer ağız grubunun özgün bir ağızını konuşan Mordva-Karatayların, araştırmacılarca daha çok Mokşa-Mordvaların Türkleşmiş küçük bir grubu olduğu söylenmektedir. Coğrafi olarak Mişer Tatarlarıyla bir arada yaşadıkları için Türkleşirken Mişer Tatar ağız özelliklerine sahip olmuşlardır. Bu Türkleşme hadisesinin Bulgar Hanlığı devrinde hatta öncesinde, özellikle de Kazan Hanlığı zamanında olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Mordva-Karatay ismindeki Karatay unsurunun ise bir Türk topluluğunu temsil ettiği ve Türk boylarından ayrılan Karatay adlı bir grubun İdil boylarında Mordvalarla karışarak yeni bir etnik oluşum meydana geldiği yönünde bir diğer görüş de mevcuttur. bk. F. S. Bayazitova, vd., **Tatar Xalık Söyleşler**°, C. II, Kazan 2008, s. 74-75.

1. **Ev, yiyecek, giyim ve günlük yaşamla ilgili kelimeler:** Ayka; Bırı; Büken/Pükin; Çulun; Kakra; Kerkış; Kıştun; Korkaprun; Köcök; Kusıl; Lawse; Lepene; Lomok; Majis; Moşko; Petre/Petiri; Pilmin; Pima/Pıyma/Bıyma; Pirmin/Pirmen; Pokmar/Pukmar/Pupmar/Putmar/Put'mar/Put'ımar/Putmer; Puyı; Sewire/Sewre/Sewri; Süreke; Şabalka; Şujı; Töniy; Bgor; Boco; Sübet; Pukıl'; Kutır /**31 Kelime**
2. **Tabiatla ilgili kelimeler:** Beji/Beji'/Peci; Bırı; Çuka; Gomo; Kal'aga/Kelige; Kayta; Kilem/Kilim; Logı; Mal'; Mara; Moşko/Mışkı/Mışqı; Möcö; Mul'/Mülüm; Nurdı; Pakış/Pıkış; Paŋgı/Peŋgı; Pazi/Paçı/Paci/Pizi/Pezi/Pezi/Peci/Pazi/Peji; Pecilik; Pen'i; Pıdı; Pırı; Pışkıpankı; Pizil'/Picil'; Puçı; Şilip; Sayqıt; Sirek/Sirik/Sirek; Jimiris; Kutirtlaw / **29 Kelime**
3. **Hayvanlarla ilgili kelimeler:** Bargaz; Çüneri; Kozgo/Közgö; Kuçkuk; Kukçalaw; Kuşu; Mar; Mis; Moşi/Mışı/Moşiy/Mışiy; Pakaraç; Papa; Pigun; Qılıq; Qını; Qucılı; Şura; Zelke /**17 Kelime**
4. **Sıfatlar:** Akıl't'ılatu/Akılıçkılav; Aklis; L'akit; L'akitsız; Lap; Lapa; Lapama/Lapamşa; Lapaqay/Lapakay; Lep; Lepek; Sıkiri; Şingil; Yumal; Laçaq; Epikur; Toq'ma/Tuqma /**16 Kelime**
5. **Hareket, durum ve oluş bildiren fiiller:** Analtlaw; Boju/Böcü/Poju/Pıju/Pıcu/Pejü/Pezü/Pecü/Bojow/Biju; Lastraw; Maçtalaw; Makşu; Mıkşu; Narvu/Narwu; Nudılaw; Pacila-/Pacıla-/Pazılan-; Pejilenü; Pırn'ıtu; Pirtus; Por'n'u/Pır'n'u/Pırn'u/Pırn'ıgu; Pukıl'len; Zupıt /**15 Kelime**
6. **Akrabalıkla ilgili kelimeler:** Ad'a/Ad'i/Adci/Eci; Akılı; Avan'i; Away/Avay; Awkay; Lele(y); Lelkakay; Maznas/Maznaç; İstirneç; Pendirve; Pi; Pu(s)'ay/Pus'çay; Vreş /**13 Kelime**
7. **İnsan ömrü, karakteri ve fiziksel nitelikleriyle ilgili kelimeler:** Gunyılata; Labra/Lapır; Zibit; Kıl; Kiriç; Kukşa; Lawır; Pitiy/Pitey/Pıt'i/Pötey /**8 Kelime**
8. **Meslek adları:** Pimaçı; Pimakat /**2 Kelime**
9. **Edat (Bağlaç, ünlem):** Kıl ... Kıl; Oko /**2 Kelime**

Fin-Ugor alıntıları iki ağız grubunun 39 ağızında görülmekle beraber en çok Kirov eyaleti ve Udmurtistan'da yerleşik olan Nokrat ağızı (Glazov, Nokrat) ile Tataristan'daki Mordva-Karatay ağızında bulunmaktadır. Dolayısıyla coğrafi olarak Udmurt, Mari ve Mordvalara yakın veya iç içe yaşayan Tatarların konuştukları yerlerde alıntı kelime sayısı fazlalaşmaktadır. Genel olarak bakıldığında da Marice alıntılar Kazan orta ağız grubunda bilhassa Kazan Ardı ağızlarında bulunmaktadır. Mişer gubu ağızlarında Marice alıntılar çok nadir olarak görülür. Udmurtça alıntılar yoğun olarak Orta ağız grubuna bağlı Nokrat (ve Glazov) ağızında bulunurken, Mordvince alıntılar ise Mişer diyalektinin Mordva-Karatay ağızlarında yoğunlaşmaktadır.

Fin-Ugor Kökenli Alıntıların Ağız Grupları ve Alt Ağızlara Göre Dağılımı

Orta (Kazan) Grup Ağızları

1. Glz. (Glazov söyleşi, Nokrat ağızı/Udmurtistan) / **52 Kelime**
2. Nokr. (Nokrat ağızı/Kirov Bölgesi ve Udmurtistan) / **34 Kelime**
3. Gey. (Perm Ağızı/Perm Bölgesi) / **10 Kelime**
4. Minz. (Minzele Ağızı/Tataristan ve Başkurdistan) / **10 Kelime**
5. Zlt. (Zlatoust Ağızı/Başkurdistan) / **9 Kelime**
6. Böri. (Böri ağızı/ Başkurdistan) / **5 Kelime**
7. Trbs. (Turbashlı ağızı/Başkurdistan) / **4 Kelime**
8. T. Y.-Trh. (Tav Yagı, Tarhan ağızı/Tataristan) / **4 Kelime**
9. İçk. (İçkin ağızı/Kurgan Bölgesi) / **3 Kelime**
10. Kaz. Ar.-Krş. (Kazan Ardı Kreşinleri ağızı/Tataristan) / **3 Kelime**
11. Kaz. Ar. Döb. (Kazan Ardı Döbyaz ağızı/Tataristan) / **2 Kelime**
12. Ornb. (Orenburg ağızı/Orenburg Bölgesi) / **2 Kelime**
13. Abdl. (Abdullin Ağızı/Orenburg Bölgesi) / **1 Kelime**
14. Ber. (Berengi ağızı/Mari Cumhuriyeti) / **1 Kelime**
15. K.-Uf. (Krasnoufim ağızı/Sverdlovsk Bölgesi) / **1 Kelime**
16. Kas. (Kasım ağızı/Ryazan Bölgesi) / **1 Kelime**
17. Kaz. Ar.-Blt. (Kazan Ardı Baltaç ağızı/Tataristan) / **1 Kelime**
18. Kaz. Ar.-Mam. (Kazan Ardı Mamadış ağızı/Tataristan) / **1 Kelime**
19. Kmşl. (Kamışlı ağızı/Samara Bölgesi) / **1 Kelime**
20. Krgl. (Kargalı ağızı/Orenburg Bölgesi) / **1 Kelime**
21. T. Kam.-Krş. (Tüben Kama Kreşinleri ağızı/Tataristan) / **1 Kelime**
22. T.Y.-Krş. (Tav Yagı Kreşinleri ağızı/Tataristan) / **1 Kelime**

23. Tpk. (Tipikey ağzı/Başkurdistan) / **1 Kelime**

Mişer (Batı) Grubu Ağzıları

1. M.-Kar. (Mordva-Karatay/Tataristan) / **18 Kelime**

2. Lmb. (Lembre ağzı/Mordovya Lembre ve Ruzayevka rayonları) / **10 Kelime**

3. Strl. (Sterletamak ağzı/Başkurdistan) / **9 Kelime**

4. Hvl. (Hvalın ağzı/Ulyanovsk Bölgesi) / **9 Kelime**

5. Çst. (Çistay/Tataristan ve Samara) / **8 Kelime**

6. Kuzn. (Kuznetsk ağzı/Penza Bölgesi) / **8 Kelime**

7. Kars. (Karsun Köyü ağzı/Ulyanovsk Bölgesi) / **7 Kelime**

8. Srg. (Sergaç ağzı/Nijniy Novgorod Bölgesi) / **7 Kelime**

9. Tmn. (Temnikov ağzı/ Mordovya) / **7 Kelime**

10. Mel. (Melekes ağzı/Ulyanovsk ve Samara Bölgeleri) / **6 Kelime**

11. Bayk. (Baykıbaş (Mişke) ağzı/Başkurdistan) / **5 Kelime**

12. Çpr. (Çüpreli ağzı/Tataristan Çüpreli, kısmen Bua ve Çuvaşistan) / **5 Kelime**

13. Ornb.-Miş. (Orenburg Mişer ağzı/Orenburg Bölgesi) / **3 Kelime**

14. Kld. (Kalda Köyü ağzı/Ulyanovsk Bölgesi) / **1 Kelime**

15. Kurg.-Miş. (Kurgan Mişer ağzı/Kurgan Bölgesi) / **1 Kelime**

16. Kürş. (Kürşi ağzı/Tambov Bölgesi) / **1 Kelime**

Bu makalede kısaca ve genel hatlarıyla Fin-Ugor dillerinden Tatar Türkçesi ağzlarına geçen alıntılara değinilmeye çalışıldı. Aynı coğrafyayı paylaşan ve komşu olarak yaşayan halklar arasındaki dil ilişkileri aynı zamanda o halklar arasındaki dinî, ticari, insani, siyasi, kültürel ilişkileri de ortaya koyar ve bu ilişkinin mahiyeti hakkında bilgiler sunar. Makalenin amacı daha çok ana hatlarıyla Tatar Türkçesiyle Fin-Ugor dilleri arasındaki dil ilişkisine dikkat çekmektir. Bu bağlamda Fin-Ugor dillerinden Tatar Türkçesinin ağzlarına geçen 133 kelime ortaya konuldu. Bahsi geçen diller arasında yapılacak daha kapsamlı çalışmalarla bu dil ilişkisinin zenginliği genişletilebilir. Söz varlığının birer üyesi durumuna gelen bu kelimelerin söz varlığının hangi alanına ait olduğu, bilgi alıntısı mı, özentil alıntısı mı olduğu, alıcıl dilin ses yapısına uyup uymadığı, alıcıl dilin geneline mi yayıldığı yoksa dar bir çevreyle sınırlı kaldığı, sayısının ne kadar olduğu gibi özellikleri ortaya çıkarılabilir.

KAYNAKLAR

(TTDS I) N. B. Borhanova, L. T. Maxmutova, Z. R. Sadiykova, G. K. Yakupova, **Tatar Tılıniñ Dialektologik Süzlügi**, Kazan 1969.

(TTDS II) F. S. Bayazitova, D. B. Ramazanova, Z. R. Sadiykova, T. X. Xeyretdinova, **Tatar Tiliñ Dialektologik Süzlügi**, Kazan 1993.

Alkaya, Ercan 2014. Tataristan Türkleri ve Güncel Sorunları Üzerine. *Milliyetlerin Kesişme Noktası: İdil-Ural Çalıştayı* (12-13 Nisan 2014, Kırklareli), Bildiri Kitabı (Ed. Doç. Dr. Bülent Bayram), Kırklareli: 241-271.

Bayazitova, F. S. vd. 2008. *Tatar Xalık Söyleşleri*. C. II, Kazan.

Buran Ahmet 2006-2007. Ahmet Buran İle Dil Üzerine Röportaj (Röp. Taner Namlı). *Bizim Külliye*, S. 30, (Aralık-Ocak-Subat), s. 40-44.

Comrie, Bernard 1981. *The Languages of Soviet Union*. Londra: Cambridge Üniversitesi Yay.

Ercilasun, Ahmet B. 2004. *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.

Gülensoy, Tuncer 2014. *Ahmet Temir*. Ankara: TDK Yay.,

Karaağaç, Günay 2015. *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.

Nasipov, İ. 2010. *Finno-Ugorskiye Zamistvovaniya v Tatarskom Yazıke: Sinopsis i Taksonomiya*. Kazan.

Yazıki Mira, Uralskiye Yazıki 1993. (Baş red. V. N. Yartseva), Moskova .

Yiğit, Ali 2006. Rusya Federasyonu'nda Türk Topluluklarının Yaşadığı Bölgelerdeki Nüfus Hareketleri ve Değişen Etnik Yapı. *Ülkümüz* (Sempozyum Bildirileri, Cilt 2), Yıl: 3, S. 6 (Aralık), s. 69-88.

http://www.perepis-2010.ru/results_of_the_census/results-inform.php